

Малом Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годи-
ну * 6, за по године * 3,
за четврт године * 1 и
50 новчића.

За АУСТРО-УГАРСКУ
за годину * 6, за по год.
* 3, за четврт године *
1 и 50 новчића.

За СРБИЈУ за годину
* 7 за друге земље * 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Претплата шаће се у
плаћеним писмима непо-
средно администрацији «Гл.
Црногорца» на Цетиње, а
може се и картом упут-
ницом на пошту у Котор.
Дописе шилу се уредиши-
тву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од
реда 5 новч. За огласе веће
и на дуже вријеме мање.

ЦЕТИЊЕ, 25. Фебруара.

Из Цариграда немамо још ништа извјеснога о преговорима између нас и Турске. Знамо толико, да су наши посланици стигли тамо у четвртак и да су примљени на најљепши начин. У понећелник имали су прву сједницу са Сафет-пашом, министром спољних послова, који је одређен за преговарање. Захтјеви Црне Горе, које су му наши посланици изложили, као да нијесу много пријатно дјествовали на турскога министра, но он се није међутим упуштао даље преко изјаснења, да ће их одма поднијети великоме вијећу. И тако једва можемо очекивати, да ове нећеље што више сазнамо о томе.

Но нас и немори толико љубопитство у томе погледу. Још одмах иза конференције, када ће се започети непосредни преговори, ми смо казали, да је положај Црне Горе, ма колико био, или настао, тежак, посве јасан. То стоји и данас.

Порта је предложила, силе су желеле и захтјевале, да се непосредно с Турском погађамо о миру. Томе није могло бити противљења. Остало је једино питање — које и данас у цуној снази стоји — хоћемо ли се умирити с Турском. Извјесно сти у томе питању нити је онда било, нити је данас има. Но што се нас самијех тиче, оно нам је јасно са свијем данас, као што је и онда било.

Црна Гора — то смо већ једном казали — непротиви се, нити се може противити миру само за то, што би хћела рата. Али — и то смо казали и то остаје непромјенљиво — Црна Гора неће ни мира само за љубав мира и за љубав оних, којима је до мира по сваку цијену стало, тек да небукне на истоку пламен већи од досадањег.

Црна Гора има свој позив. Она је свјесна њега, данас јаче него икада. Црна Гора стоји до данас као побједитељка у овом рату с Турском. И те двије околности казују јасно цијену, по којој би се мир закључити могао. Као побједитељка тражи она накнаду, која је према сјајним побједама њеним правична и достојна њих. Као носиоц позива свога према укупном народу и обвеза, које има према страдајућој браћи својој, тражи, да се ови ослободу стања у којем више живјети нијесу могли и поставе у положај, у којем ће им бити обезбјеђена њихова личност, имање, вјера, народност. Црна Гора прије ће се одрећи и данас после толикијех побједа, као што је учинила и за вријеме устанка, сваке користи своје, него што ће пустити своју браћу староме стању или каквој неизвјесности. Црна Гора неће се никако задовољити с тим, ако би порта хћела да парадире са својом «великодупношћу», дајући усталоме народу «амнестију», као ни с тим, ако би порта хћела одвојити питање Црне Горе од питања нашег народа у Турској, можда из разлога, што су велесиле узеле ту ствар на се. Црна Гора, са својом савезницом Србијом, развила је барјак ослобођења народнога. Ако је овај рат околностима и настојањем велесила и добио данашњи вид, Црна Гора још нема узрока свити онај барјак и одржа се прво.

битне цјели за љубав какве год накнаде. И ако порта непокаже склоности да мир закључи на оној основи која је једино могућна за Црну Гору, мира неможе ни бити. А кад би и био закључен — и мимо те основе — узмимо у обзир и ту најдаљу и тешко могућу предноставку — то опет неће бити прије, него се исцрпи сва снага и могућност рада Црне Горе.

Но у томе случају остао би барјак њезин неоскрвљен, она позиву своје вијерна, а за сву несрећу, у коју би наш народ пао, одговарала би Јеврона пред Богом и потомством, која би ипак морала одати част Црној Гори, да је са највећим самопрегоревањем до последњег часа остала вјерна својој славној удози од Косова.

ГРЦИ И СЛАВЕНИ.

Из његошњих ратнијех прогласа српскијех кнезова могло се је најбоље разабрати, колико су и с каквом извјесношћу они држали, да ће Грци, чим ваде, да се је српски народ са Турчином у коштац ухватио скоцити као један човек, да се сложено и заједнички општи душманин сатаре. На Цетињу и у Биограду очекивало се је сваки дан, кад ће из Атине стићи глас, да су Грци ударили Турцима иза леђа, и да је душманин дошао између три ватре. Но чему се нико није надао, што ни сами Турци немогаху ни у сну насанајати, — Грци осташе — код куће као приковани. Нехћедоше ни толико да помогну, да дигнућем макар једног ојачег кора на границу, који дио турске силе одвоје и да нам тијем Јачега противника ослабе.

Ваљда нема никога на свијету, ко би устврдио, да Турци неби био сатрвен, да само Грци и у десету поможе, колико је могла и морала. Није ли се на Морави држала ратна срећа кроз пуна четири мјесеца као на длаци као на вази. Још само ишто прилога и помоћи на српској страни, и данас би се говорило о по којој турској власти над српскијем, бугарскијем и грчкијем народом.

Наше разочарење растјаше сваки дан тијем више, чим бијаше јасније, да нас Грци, наша браћа по вјери и судбини оставише, изневијерише, и да неречемо, као што би имали право, издодаше. Издадоше, велимо, јер и ако међу српскијем и грчкијем народом небијаше углављене формалности ратнога сајуза, то је овај био тако природан, да је свако академисање у том погледу — просто траћење времена. Пријатељство и међународне сајзуе условљавају исте цијели, а ко да се усуди, да тек данас теоријује о истовјетности српско-грчкијех данашњих интереса, а да га непостигне прикор, да је дотле слијеп био и дрвјеао.

Све ако се даде разумјети и разјаснити, али тамо се неће нико жив доиспити, како и с ким мисле Грци да постигну своје народње ослобођење и у јединење, ако не у заједници и споразумку са Славенима у опште а Југославенима напосе.

Или то Грци очекују од запада; а невиде јадни, да се овај каје, што им је и оно дао што имају, и да им само нуди и обећава дотле, док издају и напуштају свога природнога сајузника, а пошље да им се иза леђа ругају и смију.

Јесу ли пак браћа Грци хћели да у потаји приме од Турчина Јудине сребрњаче на трошак мученог српског народа то су се као Хришћани имали сјетити Јудине судбине и вјеровати да је света ствар измученог Христа сјајно триумфовала.

Но савјет неда мира и би рекао, да Грци хоће да покају почивене велике грјехе; само тако даду се разумјети Комунидурове најновије ријечи: «До Маја морамо бити готови. Ако сад што неурадимо, никад више. Иза Србије и Црне Горе».

неможе бити без ривалисања са кнежевинама; а око шта, то ваљда Комунидуро знаде. О *beata simplicitas!*

А што се тиче тога, што Комунидуро вели да «ако сада што неурадимо, никад више, «ту је погодно. Јер ријешили се славенско питање крај мирујуће Грчке то онда могу Грци слободно почакаати док сами сатару Турчина, али док им «грчко царство» дарује Турчан или изрази Инглешка.

Старо ривалисање Грчка са Славенима и дошло је Турке у Јевропу те их и напртило јединјем и другима за врат. Право би било, да их и ради данашњег свога ривалисања још неко вријеме понесу, али — на својој самој крчкачи.

Међутим како би било, српски народ нити је досад стигао нити икад смије стићи прикор издајства хришћанске браће на Балкану; а сматрајули други, да то није грјех штета и срамота, било ни!

Политичке новости.

Гласови о забуни у Цариграду непрекидају се. Узбуђење да је тамо постигло свој вршак и катастрофа да се сваки час тамо очекује. Пуцало је на кола Махмуд-Дамат-паше, султанова паше-нога, турска свјетина да је запалила зграду «ђачке браће». Оставку Едем-пашину да султан још није ријешно ради своје неспособности за државне послове.

— У предпрошлом броју јавили смо, да је угарско министарство дало оставку ради тога, што није било у стању, да са аустријском владом изведе државно-економну нагодбу, коју условљава дуалистички систем. Но будући никаква друга политичка партаја угарскога парламента немогаше да поменутој нагодби нађе каква другога основа, на коме би ју извели, то је аустријски цар поново наложио Тиси, да министарство састави, што је овај и учинио, предложивши све бивше чланове старог министарства. Нагодба постигнута је тако, да су владе обадвију државнијех половина, — а нарочито мађарска, која је тражила посебну банку, — од својих првобитнијех тражбина много попустиле, њему је много допринијела и данашња спољна политичка, констелација, која се Аустрије много додирује.

— У војничким круговима Немачке говори се, да ће се гарнизон у Мецу појачати са двије цуквице ушлед тога, што је ту сagraђена нова тврђавица Сајп. Отуд се види, како се Немачка спрема за отпор осветничком рату Француске.

— Грчка комора узела је 21. Феб. по н. законску основу о новачењу у претрес, којом приликом министар Комунидуро рече: «До Маја морамо ми бити готови. Морате принијети жертава, јер наша част немије се компромитирати као год. 1858. Наша права морамо ми осигурати и бранити. Иза Србије и Црне Горе немијемо заостати. Несмијемо допустити, да нам се рече, да краљ Ђорђе има само успомена. Идеја отачбине, јест идеја пожртвовања».

— Из Цариграда јављају 20. Фебр.: У финансијалном погледу бива овђе сваки дан жалосније. Невјеројатно је, какву забуну на овђешњем тржишту провађа непостојаност вриједноте папирнога новца. Последњијех дана нешто је посочио курс кајмији (папирног новца) и сад изнаша ађно на злато 50 постотака. Крај тога скочио је у цијени од прошлога лета најпотребнији живеж, као брашно, месо, шећер и маст на 100 постотака. Сељаци, који се боје изненадног пада папирног новца, неусуђују се, да своје производе доносе у град.

— Из Лондона јављају, да је заступник Хаубери у доњој кући навјестио интерпелацију, кани ли влада и даље само пословећу држати у Цариграду, или опет намјестити посланика. Канади предложио је 5. Марта по н. резолуцију, да инглешка влада има осигурати цијелокупност и самосталност турске царевине.

— Из Париза се јавља, да се међу Инглешком и Русојом воде преговори у ствари источнијех замршаја.

— Из Цариграда телеграфишу «Тур-
...»

љеника Мадхат-паше, који сви спадају младогтурској страници.

— У сједници инглешког парламента од 21. Фебр. по н. рече Салисбери, да жали напуштање традиционалне алијансе међу Турском и Инглешком; он да се нада, да ће ствари узети такав облик, да ће се иста моћи опет обновити.

— Из Цариграда телеграфишу 18. Фебруара по н.: Споразумак међу Турском и Србијом утврђен. Протокол, који ће се данас потписати, садржава ово: Повратак стања ствари, какво је било прво рата, помиловање усташа; очишћење српске земље од турске војске кроз 12 дана после потписа протокола.

Српска нота порти садржава ова јемства: неће се подизати нова утврђења; турска застава поред српске на биоградској кули; равноправност Чифута; забрана прелажењу усташкијех чета; питање о Зворнику напуштено.

— Из Биogrада телеграфишу 16. Фебр.: Пошто скупштина прими основе мира, склопљена са Турском, би одма распуштена.

— Из Лондона јавља се 15. Фебр. Горња кућа забацила је закључак Стретенов, који је гласио, да се инглешка влада има постарати за срества, да се осигура опстанак парижког трактата.

— Пишу с далматинске границе «А. П.» 22. Фебр. по н.: Чини се, да ће Десепотовић опет преузети офензиву, у коју сврху премјестио је свој главни стан с Црнога потока на Црни врх јужно од Гламоча и запосједнуо јаким усташким одјелима села Царин, Ковачево, Црни врх, Тишево и Вишековце. Гламоче је трговилте од 3000 људи и твори тако рећућу Лијевна. Што се тиче снаге босанских усташа, то су се они овога примирја знаменито објачали. Војска, којом заповједа Деспотовић, састоји се из следећих чета: попа Карана од 500, Амелице од 600, Креце од 400, Бундала од 300, Милановића од 600, Петра Бабића од 200, Павла Бабића од 100, попа Билбије од 200, брата Дрежњака од 400, Мата Заврића од 500 и Шимуна Чавке од 600 људи. Све ове чете ебројене показују 7,300 добро оборужаних усташа, који су подрвени изравној власти Деспотићеве те дјелују на далматинској граници. Некоме тајном одбору у Бањалуци пође сретно за руком крионице привести Деспотовићу 60 коња, за тим оружја и праха, те су сад усташе добро снабђени оружјем и прахом.

Но има жалибоже још и сада појединих одијела, који нијесу ваљано оборужани, те кад би имао Деспотовић довољно оружја и праха, могао би створити војску од 20,000 људи, јер је сад необично узаврела ратоборна крв у Бошњацима. На скоро ће усташа поновити број против Турака. — Из Херцеговине јављају следеће: Херцеговина има се припојити босанском вилаету, те ће се херцеговачким мутешарифом именовати Мустафа-паша. Требињским четима, изузамши само некоје батаљоне, стигао налог, да крену за Мостар и Столац. Заповједник херцеговачки Сулејман-паша кани у Стоцу намјестити свој главни стан. Овога часа поправља се цеста, која из Мостара и Стоца води у аустријски Метковић. У добро обавјештеним круговима тврде, да је премјештене главнога стана из Требиња у Мостар и Столац нека мјера опрезности против уласку аустријске војске у турске покрајине.

— Панина педесетгодишња и да прославиће се у Хрватској на најсвечанији начин. У ту цијељ устроји се у Загребу одбор тринаесторице. Председник му је свеучилишни професор г. др. Косто Војиновић, што своје потомство по крви и по вјери доводи још од Војина сина Југ Богдана. Но при свем томе нема отац паша одавнијег поклоника од г. Косте. Године 1870., кад је италијанска војска ушла у Рим, одузевши наши свјетовну власт, био је г. Косто један од првијех, који су у адресама сажаљења пролили побожне сузе над том несрећом св. оца. Православни Срби, који се нијесу похрватили и покатоличили, имају лијеп примјер, како треба славити и поштовати поглавине, те би могли већ и

они да се сјете, па да прославе коју годишњицу св. патријара свога. Та чек и њему буде што га иде.

— Уредник напуцскога листа «Рома» пошетио је ових дана тамо боравећег Мидхат-пашу, те објелодањује сад у листу разговор што је с њим имао. Између осталога рече Мидхат, да држи неизбјеживим и предстојећи рат Турске с Русијом, но мисли уједно, да рат неће остати ограничен на те двије државе. Аустрију потиснуће у рат њени славенски народи тим више, што ће становници Далмације, Банија и Хрватске произвести у турским покрајинама такве немире, који ће присилити Аустрију, да посредује, на што ће посредовати и друге власти, те ће се рат по цијелој Јевропи распростријети. Француска и Инглешка владати ће се пријазно према Турској. Мидхат сматра Бисмарка зачетником данашњих немара. Он да гони Аустрију, нека прошири своје границе према источним крајевима, да повећа Њемачку и простре пут Русији, која ће себи друге турске покрајине присвојити.

— Лорд Дерби у инглешкој комори оптужио је руског консула у Дубровнику, г. Јонина, да је кривоце устанак херцеговачки подигао; и да докаже како је руски консул сућути гојио према устанку, навео је то, да је присуствовао спроводу војводе Бачевића. Г. Стилман, бивши дописник «Тајмеа» у Дубровнику кроз вријеме устанка, отвореним писмом на инглешкога министра у истом листу, ћера га у лаг и опровргава све оно што је рекао те приповиједа, како је госп. Јонина видео на његовом прозору, кад му је под кућом прошао спровод.

Преглед новина.

«Полит. кореспонденцији» пишу из Цариграда о здрављу султана Абдул-Хамиди:

«И ако су све вијести о султановој болести службено побјане, то ипак нема двојбе, да султан болује, и то од живаца. Он се од свашта плаши, и има часова ће га страх сасвијем савлада. Он себи утвара, да му је све невијерно и да има завјера, која ће га једнога дана бацити с престола. Највише се боји рата с Русијом. (То је основан страх а не лудост. Пр. Ур.), те је рад под сваку цијену, да са Србијом и Црном гором склопи мир. Његова околина несмије му прогледовати, од страха, да неби још горе оболео».

— «Исток» у очи скуштине, говори о њезину задатку, вели међу осталим ово:

Питање о нашем будућем држању или питању о рату или миру, јако је компликовано. Факт је то, да ми сами нити мислимо нити можемо више ратовати. Хоће ли пак Русија на Балкан или неће, то је за нас више споредно питање. Кад би у Петрограду желели, да и кнежевине ратују, кад Русија провали у Бугарску, онда зацјело Црна Гора неби послала своје посланике у Цариград.

У сваком случају, српско-црногорски рат мора имати својих спасоносних резултата. То није, у осталом, ништа друго, него једна сцена из крваве драме, која се од Косова амо развија. Шумадија се дигла 1790., 1804., 1814., и 1815., и она је прва раскинула ропске ланце дахијске на балканском полуострву. Срп-

ским путем ослободила се Грчка, Румунија и Мисир. Српским путем дизали су се све нови и жешћи устанци у крајевима, где наш народ живи. Сви они упирају очи на Србију, која се десет година спрема, да својој браћи однесе право и слободу, а себи прибави услова за живот. Србија је морала једном прегазити Рубикон; и што је баш садања генерација имала те куражи, то јој историја српска, историја човјечанства неће никад заборавити. Србија је себи образ осветлила, — она је постала нужна цифра у сваком будућем рачуну на истоку а и народи источни мораће задобити своју слободу.

Ко још мисли, да Русија може са чашћу натраг, да ће она заборавити толике трошкове, које је бацила на мобилизацију војске, ко још мисли, да се могу трћи цареве ријечи, изговорене у Кремљу, тај непознаје руског духа и руске повјеснице, тај је непријатељ Славенства. А да Србија ништа друго није изазвала, него рат Русије с Турском, опет је то тако огроман резултат, да су готово мале жртве, што их зашћу принесе.

Велика народна науштина, која је сазвана још у пламену наше борбе, према свему горњему нема разлога, да се са пријекором и зловољно осврће на нашу војну. Свијестан и увиђаван патриота свагда ће осудити оне елементе, који би и у садашњем тренутку хтели да се прославе каквом несурвешеном јеремјадом, и прави родољуб појмиће, какав узвишени значај има у овом тренутку српска велика народна науштина.

«Франкф. новине» имају овај допис из Пеште:

«Овђе се говори, да је рат на Прагу. У војничкијем круговима рачунају на то са највећом извјесношћу. Изненадно нагомилавање војске на босанској граници готово је дјело управ као што је истина, да је јужна аустријска железница добила налог, да се држи спремно за што веће преважање војске, и као што је извјесно, да су напућени учитељи војничких школа, да своја предавања што више скрате и код испита се ограниче на најнеповољније, јер ће требати много оцира и т. д. Из овога и из другјих учица суди се овђе, да ће Аустро-Угарска у источно питање наскоро активно ступити. Овђешњи листови колпортирају данас ту вијест, да је Русија задобила цара аустријскога за судјеловање против Турској под цијену заузећа Србије (Баки се свило, што јој је мило. Примјет. Ур.) Вијест по свој прилици измишљена; но брошура која се приписује генералу Хартунгу, говори посве одлучно за заузеће Босне, и биће донета пројект наше војничке странке. Са каквијем се осјећањем такве вијести примачу у нашијех туркофила, може се лако мислити».

— «Крајц. Цајтунг» јављају из Париза: И у самијем најтуркофилскијем круговима почело се сумњати, је ли потреба избацити и један метак, за оборити велико-турску партију. Све вијести слажу се у томе, да се Цариград а с њим и османско царство приближава потпуној аналхији. Старо- и Младо-Турци изазивљу се и свађају. Династија Османова приближава се и готова је да се угаси, и би рекао, да ће Мидхат постати предсједником републике првје него ко мисли».

«Руски Мир» оштро удара на Аустро-Угарску. Аустријска политика — каже «Руски Мир» одликовала се од вајкада двама својствима: шуровањем у погубељи

и умјећом ованути сваки пут на позоршту, кад је ваљало туђим рукама ватру гасити. Ниједна држава није нам проузрочила толико неприлика као Аустро-Угарска, па с никаквом се ипак нијесмо тако мало пута побили, као с Хабсбурском монархијом. Аустријанци вазда су радили о том, да с нама пријатељују, кад бијасмо снажни, а да нам бадају под ноге клишове, кад бијасмо слаби и изморени. Подигнута на руским леђима за Наполеона I. из ништавила, бијаше Аустрија на бечком конгресу тако преузетна, као да јој је цијела Јевропа, Русија на власти имала захвалити спас испод францускога господства. На парискком конгресу г. 1856., бијаше аустријски посланик Буол тако неумјерен, да му се морало приричати, да није Аустрија нити водила рата против Русији, нити ју побједила. Следити мирно, неподуимати ништа док други раде, те је наде, да ће се убрати туђи плодови, бијаше од вајкада темељним правилом аустријске политике. Борећи се против Француској, борјасмо се више у корист Инглешке и Аустрије, него у властиту. Наш Суваров пређе преко Алпа, да обрани аустријско земљиште испред Француза. Ми ратовасмо рат против цијелој Јевропи мјесто против највећем свом противнику Аустрији, коју још великодушном обранисмо. Хоће ли Аустрија остати и надаље вијерна својим предајама? Ми то неvjерујемо, пошто јој иза леђа вреба Њемачка, па се неможемо за то подати својим нагонима, који су њој опаснији, него другом икоме. Аустрија има увијек неколико политика приправних; пропану ли једни, лаћа се онда осталих. У својем унутрашњем животу, у одношају једне народности према другој води Аустрија исту политику, као у изваским одношају има. Хоће ли напоследку славенска ствар славити у Аустрији побједу? Хоће — ако ју други одлуче и друге проведу руке.

Туркофилски лист «Н. сл. Преса» саопштава текст последњег писма, које је Мидхат-паша прије свога свргнућа био управно на султана:

«Ваше Величанство! Наша намјера при обнародовању устава била је да учинимо крај деспотизму двора, да вас обучимо о вашим дужностима, да научите наше познати, да се приповна потпуна једнакост Хришћана и Муслимана и истински да се ради о благу земље».

Од тридесет година амо ми смо сувише обнародовали хатова и фермана; ти су декрети излазили увјек кад су се појављивали тешки политички заплети; но тек што је опасност била савладана, то ми одмах опет заборављасмо на њих.

Са уставом мора бити другчије; овај нијесмо ми обнародовали да источно питање за часак закључимо. Ја сам већ казао да сваки мора знати своју дужност. На Вашем Величанству лежи да у првом реду дате пријер, како би они, који су тешко бреме владине одговорности пред земљом на се узели, могли радити с користију.

За тим стоји до нас министара да нашу дужност испуњавамо одрекавши се системе ласкавости и затајивања, које су од стољећа овладала била у Турској. Ја поштујем вашу личност и царску породицу; али ја немогу из мог поштовања да направим оруђе против интереса моје земље».

Моја је одговорност грдна; ја се прије свега бојим оне, која ми припада пред својом савјешћу; ја се даље бојим народа, који ће од мене искати рачун

за моја дјела. Немојте зло схваћати сми-сао моих ријечи: ја поштујем и бојим се народа, који вас је изабрао за свога владоца. Осим тога небојим се ја ништа. И Отомани имају дужност, они су је признали и испунили. Ми треба то исто да чинимо. Ми смо прије свега уставна влада; знамо ли добро значење те ријечи? Онај који ствар једну даје, мора исту познавати. Ја се при том нећу даље задржавати. Званична пословања, која сте ми предали врло су важна: ја их познајем. Као год што вршим своје дужности као Отоманин, тако исто морам вршити своје дужности као државни чиновник. Отоманин, који се огријешо о своје патриотеке дужности, одговоран је само пред својом савјешћу и према народу. Првој сам одговорности задовољио, према народу рад бих био да исто тако могу бити поносит или миран као према себи самом. Има већ девет дана да ви постојано изостављате одобравати оно, што сам вам предлагао; другим ријечима, ви одкажујете раднику оруђа, која он потребује. Без органа ја не могу радити; они, над којима сада располажем, више су способни за разорвање него за назиђивање царевине. Молим вас дакле, да другоме повјерите послове, које сте ми повјерили.

4. Фебруара по нов. (23. Јануара 1877.).

Мидхат.

«Аграмер Пресе», што у Загребу излази, доноси у свом 36. броју овај чланак:

«Усред хуке огромних политичких догађаја, што један другог сусижу, и што данашњу политичку дневну повјесницу чине значајном и велважном епохом, услед словитог потреса источног питања и аустро-угарског поравнања, што ће имати важна утицаја на судбину великих народа, — биће ипак на мјесту да узмемо на око унутрашњи један догађај, који и ако није од толике важности по својим посљедицама, али који ће ипак служити као занимљив прилог к повјесници кабинетске правде и гонења, што их власници према поданицима чине. Има томе око 7 до 8 мјесеца, кад се угарској влади, коју је раздржила српско-црногорска објана рата, допало да подигне праву хајку на њене српске «поданике» тражећи неке завјеренике. Како је то ишло, још нам је свима у живој памети. Мирне су људе вукли ноћу из кревета, отргли од жене и ђеце, и затворили их у какву мађарску тамницу. Незадовољавајући се с тим својим триумфима, морала је и хрватска влада да врши налоге угарске владе у том погледу, и затвори у Бјеловару, Пакрацу, Карловцу и Осјеку били су даља посљедица мађарске интолеранције и осветљивости гонења. Но ми нијесмо наумили да раздиремо старе ране, премда се о овој врти грјехова наше владе сувише мало говорило, — прећи ћемо на ствар. Посље неколико мјесеца попуштани су опет сви заточеници као невини, јер ни најстрожија истрага није била кадра ни код једног да открије какав преступ, а још мање злочин. те су се тако сироте жртве повратиле опет својим кућама на велику срамоту оних, који су већ приликом затварања њиховог већ тврдо држали да постоји велика «српска завјера». Само су још два човјека остала у мађарским тамницама, др. Касапиновић из Панчева и др. Светозар Милетић. А прије мјесец дана пуштени су и први из тамнице уз велику јамчевину, те је тако др. Милетић још једини (и Корнел Јовановић. У.),

ПОДЛИСТАК.

НЕШТО О РАТУ И О САНИТЕТСКОЈ НЕЗИ.

Као год у историји природе, тако исто и у историји човјечијег рода, слабо влада случај или воља; и овде заповједа непогрешиви закон провиђења, те тако испитач историје, који познаје дјела и снаге историјског развјетка, тај може сигурно и из прошлости закључити на будућност. Тако пише већ 1861. Хенрик од Сибела (Die deutsche Nation und das Kaiserreich). «Као што је јасно да ријеке теку к мору, исто је тако јасно, да ће се у Њемачкој поред Аустрије образовати особита савезна држава под Прусијом. А да се до тога дође, позваће се у помоћ свако средство наговарања и дипломатије, да и сам, рат, у случају одпора.» Предвиђење је то тријумф историјске филозофије, која своје познање црпи из неумољиме логике догађаја.

Но развијање човјечијег рода не иде ријеком, која се подједнако пред собом шири, него постепено, одмарајући се на извјесним мјестима и затрчавајући се. Снаге човјечанства нека се удруже, те онда ваједанпут што већи скок учине. То тако ти парексизми, што се тако с пре-

кивањем појављују, налице на грчевито развијање лентира, који раклапа своју чакхуру, кад хоће да живи слободнијим животом. Нема напретка у историји човјечанства без неке препоне од онога што постоји, као што нема ни порођаја без болова.

Међу тим су те означене кризе у историјском развјету апсолутно потребне, оне су већ некако условљене разном и многостручном организацијом људи и народа, која додиром и обртом појединаца од времена на вријеме у сукоб долази. Кад дође вријеме, да престане старо стање, па да нове прилике себи крче пута ни то не иде без некое распада, баш за то, што се запаљива маса периодично гомила, а не развија се непрестано, те се и не раздијели свуд подједнако. Те је с тога насиље једино средство, да се до напретка дође.

То историјски нужно насиље је рат. Само ћета могу мислити, да је рат измислио овај или онај владалац — освајач или неки честољубиви министар. Не, њега изискују специјалне друштвене и политичке прилике, оне га неумољиво извршују, и они људи су само изабрано оруђе, који тај задатак с мање или више вјештине изводе.

Како већ у једној породици и у једном народу поједини индивидуи често сасвим различно осјећају и разво су об-

разовани, то су онда те разлике још од много већег уплива међу народима у цијеломе. Сваки народ има својих извјесних карактерних особина, — већ по томе, какав је порекла, ће или како живи. Како се код једнако удешених ствари, које се некако узајамне хармонијски допуњају, показује нагон да се сједине, како се опажа нека симпатија међу њима — то се онда у неједнаким и дисхармоничним природима види антипатија, оне се од бијају. Па ће се те противности сукобе, ту ће доћи до евађе и борбе, јачи ће побједити, а своју вољу ће слабијем као закон поставити.

Тако је с појединим људима, тако и са народима. Па и у државном друштву воде једни против других тајни и јавни рат, а већ нарушиоца јавног поретка и сигурности и не престају својим нападајима. У свакој држави учини се на годишну неки извјестан број злочина, шта више и поједине врте злочина појављују се из године у годину подједнако.

Али [не само у човјечијој историји већ и у природи животињској видимо је ратови заузимају нужно мјесто. Без обзира на то, да су по читави редови животиња одређени на то, да живе од грабежи и од рата, налазимо, ће се баш животиње од исте врте кољу. Ти ратови су најзначајнија у мрави и у пчела.

Што је год у начелу човјечије и

животињске природе основано, то ми не можемо промијенити. Но по што се род човјечији у својој историји развија као и поједини људи, по извјесним законима ми онда можемо те законе проучавати можемо им дјејства предвиђети, па се према њима унапријед уређивати. Као и све друго што живи, тако исто смо и ми подвргнути природном закону, те се не искобељасмо од њега; али ми га можемо познати, па према томе нашем познању свој живот и дјелаће уредити. Тако ћемо се оканути сваког по себи узалудног покушаја, да спречавамо нужне прилике али ћемо с друге стране научити чувати се, да се хотимиче неогријешимо о захтјеве човјечије природе и историје. Тек истражујући узроке и законе, дознаћемо да ли, и у колико се могу уклонити мане, које постоје у друштву човјечијем јер ако нијесмо кадри уклонити узроке које дјелају, онда им се посљедице морају кад тад показати, па ту не помогуће никакве опомене ни предиковања.

Задатак је цивилизација дакле, кад упозна законе човјечије историје, на том радити, да напредак развија, колико се год може, подједнако иде, да му дакле сваку сметњу с пута уклони. Само тако се може до тога доћи, да насиља у фази развића буду, колико је год могуће, ријетка и да прођу, колико се год може, без бола. И доиста, по нешто се тако већ

koji očekuje svoju slobodu. Dobro će biti, da svima južnim Slavencima, pa i najmlađoj braći mađarskoj, našim mladencima sa sveučilišta što pišu adrese, obratimo pažnju na blazenstvo, što ga nemađarski narodi uživaju u savezu sa mađarskim kulturnim narodom, i kakve užasne koristi donosi takva alijansa. Već osam mjeseci traje istraga protiv dra Miletina i još nikako nijesu Mađari pronašli, šta je upravo skrivio, i na žalost, oni neće ništa ni naći niti hoće da nađu. Namjera im je jedino ta, da dra Miletina drže u zatvoru pod ma kakvim izgovorom dok se nevrše istocni zapleti. Šta se tiče pravo i pravda toga pobratimskog naroda, nad tim govorima su xvala Bogu Mađari isto tako uzvišeni kao braća im Turci. I njihova je parola: «Крива је раја шоо је жива», само што је они европским уставним формулама знају да уљешају, та они су у вјештини, да варају свијет, још већи мајстори него Турци. Код њих је државни разлог, што захтева, да се Милетић затвори, а код Турака је тако што још дивља интолеранција и самовоља. Имали још државе на свијету — осим Турске, којој треба више од осам мјесеци да у политичној парници, која се тобоже оснива још на извјесној оптужби, још ни истрагу не доврши. Разгранате ројалистичке завере под Лујом Филипом у Француској распорављене су за неколико неђеља, исто тако и парница против републиканаца године 1833, па и у Русији, том великом страшилу мађарског културног народа, судови су за неколико неђеља свршили велику парницу због устанка пред казанском прком, а у уставној Угарској подигне државна власт одређену оптужбу на основу одређених чланака против једног човјека и после осам мјесеци није се парница макла даље, него што је у почетку стојала, те у опште нема ни изгледа, да ће се истрага икада и довршити, и за то цијело дуго вријеме држи се жртва у тамници, откинута од своје породице и од свога грађанскога рада, а не имајући изгледа, да ће се скоро ослободити. Зар то није турска самовоља и незаконитост по мађарском калупу?

А на помоћ није за сад ни мислити. Код Мађара се мржња против народности сувише развила, те ту ствар, која њиховом шовинизму годи, не могу бистро провидити, а од наших хрватских делегата још се мање надати интерпелацији у том погледу, јер је познато, да су они, кад се тичало предаје Милетићеве суду изишли из сабора, по што то није заједничка ствар! Имуњет посланици, темељ цијеле парламентарне слободе, па то да није заједничка ствар! То је била лојка блиједога страха и девојчице. Али, никаква ропска душа на свијету неће моћи спријечити, да dra Miletina славе сви честити људи као мученика свога увјерања, као апостола слободе, као жртву мађарске кабинетске правде. Наши хрватски «мученици» патили су се, као што је познато, само у манастирима.

«Норд. Алг. Цтг.» говорећи о расправима енглескога парламента, каже, да енглеска влада, искључује сва присилна сретства проти Турској, дочим с друге стране очигује, да је није вакана бранити, а ко збиља дође до таквијех сретстава. У том смислу да ће ваљда гласити и енглески одговор на окружницу кнеза Горчакова. На тај начин, да се Русија нема бојати никаква отпора од Енглеске, ако пође да посредује проти Турској, док из-

ведење конференционог програма остане јединијем циљем рускијех сретстава. Дакле, додаје, «Норд. Алг. Цтг.», да се не може знати ни за свршетак ни за циљ рата међу Русијом и Турском, кад већ будне.

«Темп.» тврди, да међу Русијом и Енглеском доста постоје договарања, по невјерује, да ће бити успјеха.

СРПСКИ ЗАСТУПНИЦИ НА ДАЛМАТИНСКОМ САБОРУ.

(Свршетак).

III.

Тежње исказане од стране српских заступника јесу резултат пробуђене или боље, будеће се народне свијести. Те тежње њихове заслужују свако одобрење и управо ваља им препоручити, да их чим прије остваре. Али те тежње несаодговарају подпуно ономе, што би могло и морало бити. Српским је заступницима можда добро познат задатак њихов, али услед неодлучности своје, они нијесу сходно задатку својем поступили, те и нијесу вијерни тумачи воље народне на сабору, у оном објему, као што народ хоће. Изрично им се за то мора исказати и предочити, како они морају унапријед поступати и шта мора давати правац њиховом будућем дјеловању на сабору, ако хоће да мисли српског израза даду и да вољу народа вјерно изумаче.

Први је посао њихов, да се сви међу собом сложе о мисли о неопходности њиховог уједињења и о сложном у свему раду њиховом, имајући при томе пред очима увјек интересе српске народности на Приморју. Потребито је ради тога, да ниједан од њих више неступи у клуб већине, него да сами створе особити свој клуб са тачно одређеним унутрашњим правилником, који има обавезати сваког појединог заступника, да у свему солидарно са другима поступа. Са ставивши тако једну цијелину, они морају онда, као неодвисно тијело, ступити у договор већине, и изјавити своју готовост да ће заједнички са већином дјеловати, чим се на чисто буде са питањем о мијењу српском и о одношајима између српског и хрватског живља на приморју. Потребито је да се склопи права нагодба. Та нагодба немије никако мјеста имати приватним путем; она мора бити изведена између изасланика и једног и другог клуба и свечано утврђена. Тачке нагодбе морају бити у стилзацији својој подпуно прецизне, тако да се никаком недоразумку мјеста неостави. Такова прецизност неопходна је прво с тога, што је српска народност на Приморју до сада била најнемилосрдније изигравана услед нескрепности Хрвата према Србима, а друго с тога, што је знаменити писац брошуре «Славенство, Југославенство и Србо-Хрватство» исказано у погледу слоге међу Хрватима и Србима ево ево значајне ријечи: *Oporet ut scandalum fiat*, којима је јамачно хтео да одреди становниште и једних и других, кад се до чистог, одкритог говора између њих дође.

О садржини те нагодбе у подробности може се и неспомињати, доста је само предочити ево ово, да главна мисао, која има руководити српске заступнике при договарању са Хрватима мора бити та, да Хрвати признаду биће српске народности на Приморју и да признаду подпуно равноправност између српског и хрватског

живља у свима питањима јавног народног живота. То признање пак има бити запечаћено авторитетом сабора, наиме, сабор мора прогласити то питање као закључак свој.

При договарању са Хрватима, српски заступници не морају ни једног часка губити из вида положај Срба на Приморју и неопређено стање у коме се они нађоше после знамените оне изјаве у «Н. Листу», т. ј. они морају имати увјек пред очима шта је изазвало данашњи покрет на Приморју и главним начином морају се, као живог огња, клонити теорије истоветовања српског имена са именом хрватским, јер она је највише Србе и убијала. «Ја неправим разлике међу Хрватством и Српством, — за мене је то једно,» рече један заступник већине на једној овогодишњој саборској сједници, и тиме је наравно изазвао одобравање од многих чланова већине; али то је баш и био љепак, на који се Срби до сада лако хваташе, па после и пропадаше, јер су им крила збиља обљењена била. То истоветовања дакле сви Срби у опће, а српски заступници на особ, морају се од сада јако чувати, ако збиља Србима хоће да буду.

То је први корак, који српски заступници, чим се на ново сабор отвори, учинити имају. То ће уједно бити и последњи покушај са српске стране, да се неразуми са свијем она слога, о којој многи толико разговарају. Успије ли се, добро је; неуспјели се, радиће се посебно и дигнута ће бити бар са Срба на Приморју свака одговорност пред осталим свијетом, — а уједно ће остати застиђени они, који Србе тобож интранзигентима и чак интолантима називљу.

Даље дјеловање српских заступника на далматинском сабору, било у договору са већином саборском, било без тога, мора бити установљено на ономе темељу, у оном правцу и у оним границама, које уставни закони одређују и на томе темељу, у том правцу и у тијем границама њихово дјеловање мора имати печат потпуне правичности, која се има сводити к овоме начелу: Не уносити у своје захтјеве ништа, што би било неправдо према другима, али и неуступати са своје стране ни у чему што би могло бити неправим према себи или према потомцима својим. Девиза пак свега дјеловања њиховог има бити ова: *Обрана и неговање Српства на Приморју.*

IV.

Заступници, које народ на сабор шаље, морају бити вјерним тумачима воље народне; и тек дотле, док они на сабору вољу народа издржавају, заслужују име народних заступника, — а чим то престану радити, они нијесу више народни представници, јер их народ има право, па и дужност да их својим неповјерењем жигосе.

Како је до сада бивало са српским заступницима на далматинском сабору, није корист спомињати, али је потребито споменути о томе, у каквом се одношају имају унапријед налазити српски заступници према народу, који их је изабрао, наиме, како их народ мора напућивати кад их на сабор шаље и како ће се он увјерити да они заиста поступају сходно добивеним напутцима.

У заступника, говоре у опће, треба полагати вјеру и ослонити се на његово поштење. Ни Срби немају дају друг-

чијима бити него што су остали, нити они хоће да у какву сумњу стављају политичко поштење заступника. Али они би хтјели да су у ближем додиру са својим заступницима, хтјели би да они буду правим тумачима свију њихових тежња и за то да им могу често и непосредно да казују све, што им на души лежи.

Срби на Приморју тек јуче су се, тако рећи, пробудили из мртвила, у које су их свакојаке прилике бациле биле, нијесу свима њима још ни све потребе народне пред очима, они још треба да се међу собом уреде и да обилеже све своје тежње и сретства, којима се те тежње остварити могу; Уз то ваља им још да буде многе, који су успани и да изводе на прави народни пут оне, који се још застрањенима налазе; при томе, искуство им је показало да дојако нијесу сви њихови заступници на сабору управо српским заступницима били и да — им данас ваља озбиљно се промислити прије него што некоме своје повјерење дарују, да се опет у стару пјесму неудару у мјесто да се оствари свето дјело уједињења. Ради свега тога потребито је једно средиште, у коме би све најбоље снаге Срба на Приморју уредеревене биле и које би кадро било за доста учинити свима тим потребама народним.

То средиште, које се одбором назвати може, — тај дакле одбор имао би бити установљен у једном од најглавнијих српских мјеста, на Приморју; са таквим би имао бити од најсвјестнијех људи, који се научношћу и тактом одликују и који потребе народне познају. Одбор овај морао би имати одређени број чланова морао би трајно постојати; унутрашње имао би бити организован са одређеном девизом, са јасним правцем и са тачно означеном задањом. Девиза његова била би она иста, која је горе споменута за заступнике. Правац у дјеловању давали би му интереси Српства у првоме реду, а за тим интереси оних, који би заједнички са Србима хтели да раде. Задања пак: настојање да у сваком српском изборном котару Србин за заступника изабран буде, предлагање кандидата на заступничка мјеста, напућивање заступника како имају да поступају, захтјевање од истих да сваког извјесног периода времена дају рачун о својем раду на сабору и напоследку, уздржавање дисциплине међу свима Србима на Приморју.

О мјесту, ће би тај одбор имао бити, о броју чланова његових, о томе, да ли је потребно да у њему заступљено буде бар једним чланом свако српско мјесто на Приморју и о кругу дјелатности одбора у опће, сада још говорити није вријеме, а није ни пријеке баш потребе. Доста је тек да се види, да су сви Срби на Приморју сагласни са овим и да су провикнути свијешћу о неопходности таквог одбора, пак онда им је лако међу собом се договорити и питање остварити. А нимало се двојити немора, да ће сваки појмити важност оваке установе, чим се ејети пршљих дана свог народног живота и колико је због свога српског имена са разних страна претрпјети имао, чим промисли, да се тиче опћег добра његове лијепе народности и да се оваким путем обезбјеђује даље развиће српске свијести и свето дјело уједињења свију Срба на Приморју.

Оволико садашњи положај ствари захтјевао је да се каже и данашњим српским заступницима на далматинском сабору и осталим Србима на Приморју, нек виде први, шта се од њих у опће тражи, а други, како морају поступати да до обезбјеђења своје народности у својој домовини дођу.

За да р, на Тодорову суботу 1877.

M.

ГРЦИ ЗА НАС.

Ми смо у своје вријеме јавили, да је у Атини образовано друштво у корист наших и црногорских рањеника, а прије неколико дана исто друштво послало је нашем преосвештенном госп. митрополиту 23.688 драхми (фран.) и 30 пара за наше рањенике са сједишним писмом:

Високо преосвешћени Митрополите!

Свештени српски рат за напредак, цивилизацију и народна права, света борба Срба, који једнако е нама трпе и страдају под једним и истим варварским јармом, побудила је велике симпатије грчкога народа, који је, према својим незнатним сретствима похитао да браћи Србима помогне. За ову помоћ образовано је и друштво у корист српских рањеника, и исто вам преко мене као свога предједника шаље данас 23.688 драхми (фр.) и 30 пара.

Шаљући вам ову суму молим вас да је примите и расположите по жељи приложника, као мали знак велике љубави грчкога народа према српском народу, као незнатну олакшицу према српским патњама али, и као жив доказ братских

окренуло на боље. Шта и шта најснажнијих људи одведоше у смрт средњовјечне крстоношне војне и вјерозаконски ратови неког слијепог самовоље, колике хиљаде најкориснијих грађана одведе тада интолерантни фанатизам као јеретике на муке и на домаћу! Па ипак тада бијаху ти ратови и та спаљивања нужна; за то, што су узроци тому постојали, мораше им последице неизоставно шљедовати. Но хвала Богу, у развоју човјештва нестало је оних прилика, и такви ратови су сада исто онако немогући, као што онда бијаху нужни.

Други је задатак цивилизацији, настојати, да ти неизбежни ратови, колико је год могуће, без крви прођу. Кад би смо могли учинити, да нам војницима не може оружје нахуцити, те кад би тако од рата начинили рвалиште без крви, онда би га за цијело многи благосиљали сматрали га за особито средство, којим се долази на крај зајевница међу народима. Међу тим ми то неможемо, а како нам на суиот стоји толико у савршене оружја за нападање, немамо ни много изгледа, да ћемо кадгод моћи. Што нам пак у власти стоји, то је да рату одуземе ову страховиту окупност, па даље, да зауставимо крв свима ранама, што су у рату добивене, и да ниједне неизлијечене не оставимо. Цијел рату није тогласно уништиће непријатеља, он треба

само да је, «побјеђен», мора се само апеловати на то, «да сила одлучи», као *ultima ratio regum*; главно је само, да се снаге измјере, да јача слабију савлада и присили је на покорност.

А да се та мета постигне, ту никакво није на мјесту као средство, непотребно убијање и окупност, које само више огорчава. Те с тога је и рат у новије доба много од своје првашње страхоте изгубио. Пљачкање, спаљивање и сагоревање, отимање и опустошавање, све је то свуда као срамота и против природног права забрањено, а фактично непријатељство међу дотичним странкама ограничено је на војнике у војсци, који са оружјем у руди иду један на другог. А миран грађанин, као и рањеник без моћи, ти су сада — хвала Женевској конвенцији — уговором побједоноског заштити, а не само милости му остављени.

Други задатак, који цивилизацији у рату припада је њега и лијечење рањеника. Не иште само хуманост, него и мудрост. Јер ако рањенике сачувамо у животу, нећемо изгубити снажних руку које би ваљда и у самим бојевима, али у мирно доба за цијело вриједним радом општем добру од велике користи биле. Године 1866. сачувано је у пруској војсци деведесет процената од свију рањеника у животу, а то је тако сретан случај лије-

чења, каквог није било још ни у једном рату прије тога: колико је дакле тиме капиталу снази и моћи државе сачувано?

Поједини жртвује отачбини у рату своје најмилије, све што има и што може своју крв, свој живот. Па за то он за цијело има права захтјевати, да му та жртва не прође без неке користи. Он смије искати, чим падне рањен на земљу да га брижљиво подигнемо и љубазно његујемо; кад се осакатени без помоћи кући врати, да му држава буде благодарна, да му осигура опстанак; кад га на бојном пољу погоди зрно непријатељско те погине, да му се сакружи побрину за честит гроб. Неизбежно дакле пада задатак на државу, да се исто тако стара за то, како да се одрже, измијече и опораве борци синови јој, као што се стара за оружје и за друга ратна средства. Њима се исто тако мора помоћи, као што се мора непријатељ побједити.

Ту је сада дакле прво питање: колико је жртва, што их рат данашњим даном потрошио и колика је према томе потреба, да се томе помогне? Прођимо с обзиром на то, историју последњих ратова.

(Продужиће се.)

одношаја грчкога народа према српском, коме жели срећу достојну жртава, на које се је српски народ одважио са примјером и вријном одважношћу, а која и пралича онима, који се за независност боре.

Примите и т. д.
Атина, 29. Јануара 1877.

Адмирал:
Конст. Канарис, е. р.
(Из Истока).

О РУСКОЈ ВОЈСЦИ.

Из Одесе јављају 16. Фебруара Земство одескога округа сазвано је на кратко засједоње. Главни задатак ове скупштине, произвађа критично стање царства и његове пошледице, које се најосјетљивије додирује земства јужне Русије. По закону има земство у вријеме рата, да уздржава путеве у добру стању, да подигне све оне мостове, које главно заповједништво налази потребнијем за ратне сврхе, да на главнијем линијама војсконог кретања држи у приправи више стотина кола, да сав ратни прибор брзо и бесплатно доставља, и још другијех дужности, које су често колико неопходне толико и са новчанијем жртвама скопчане. Наше земство мора сада прије свега да прибави привлично знатнијех средстава, за да испуни велике захтијеве, које му ставља заповједништво јужне војске. На заповјед владе дала је Кијев-одеска железница 300 вагона за опремање жита у Одесу, односно у Кишев. Сваки дан довози се 180,000 пуди жита, које се већим дијелом одашиље у Бесарабију. Но пошто је ушљед ове ванредне радње јужне руске железнице настало помањкање радне снаге, то се настоји да се радника добави из иностранства. Велики кнез Николај Николајевич примио је на посјет херцега Евжена Максимилијановића-Лајхтенбершкога, заповједника Александрове коњичке пуковније. Он дође уз пратњу неколико официра своје пуковније и имађаше више договарања са врховнијем заповједником. Амо је стигао и пуковник Гејер, војнички одасланик код француског посланства у Петрограду и остаје код главнога стана. Инглези учинише јужној нашој војсци особит поклон. Из Лондона стигло је 20,000 библија, са молбом, да се раздијеле војницима. Трећи разред допискијех Козака добио је налог, да стоји спремна за пилзак. Ово дигнуће обавља се само онда, кад има рат да заузме велике димензије. И што се тај корак већ сада чини, показује најбоље, да се припрема за већи рат. Ова војска додијелиће се резервама.

Из Јасија има ова депеша: «Изашла војена наредба, којом се сви нижи чиновници јужнијех железница стављају под заповјед војеног заповједништва. У Кишев стигло је 200 вагонскијех осовина, на којима се котачи могу размачнути, за да могу пристати на влашке пруге, које су шире од рускијех. Железнички промет на Чарков-Состовској пруги обустављен је ради великијех сметова свијега. Исто је замечена и Кијев-Брестовска линија. Дњестар расте; мјесто Мајак са околицом већ је поплављено: бојати се је даље поплави. Одешка лука опет се је замрзла.

О руској Кавкаској војсци јављају из Тифлиса: «Овђе се све спрема за неизбежан рат. Приватно пожртвовање спрема све нужно за негу рањеника. У ту цијел отворено је овђе успивање прилога, које је већ лијена успијеха показало. Наш градоначалник, г. Копијан уписао је сам 1,500 а грађанин Марсојев 1,600 рубаља. Учивена је основа, да се постигне постојана војничка болница. Овђе се много спомиње о држању Перзије према руско-турском рату. Полак поузданијех обавјештења, би рекао да је Шах спреман, да ради с Русијом заједно. Увјеравају да постоје и уговори, по којима би Наер-Един имао да постави 30,000 људи на Багдатској граници. У Персији влада особита војена радљивост. Да ова буде влађано руковођена и да до одређена рока постигне жељени успех, одаслаше се у Тегеран неколико рускијех фенералштабскијех официра. За који дан има тамо отићи у перзијски главни стан један фенерал као војени заступник.

Војено заповједништво покупувало је у Тифлису све злато, да га има за сваки случај при руци. Ако је вјеровати гласовима из војничкијех кругова, то ће се кавкаска војска дићи до такве снаге, као никад прије. Као што се чује, турске су тврђаве у Арменији одлично уређене, но турска је војска малобројна, а непрестано помањкање плаћа, да негде врло у прилог моралној дисциплини исте.

Ми овђе очекујемо уралске и сибирске Козаке. Есав. Баранов стићи ће за који дан амо, да изврши налоге инденда-

туре козачкијех пукова. Незна се управо колико је истијех, но извјесно је да ће више пукова амо придоћи. Од 1. Фебр. одпрема се у Александропољ велика количина муниције и провијанта. Ради се о том, да се за леђима војске нахрпа довољно хране, која ће се после за војском приважати. Саме ражи одпремиће се пут границе преко милион пудова. У непријатељској земљи тешко да ће се наћи икакве хране. Курди добили су заповјед, да чим непријатеља спазе све залихе сажегу и униште. Чини се, као да су Турци наумили, да учине као и Руси г. 1812. Ако буду морали узмицати, то ће за собом остављати само пустош и пепео. Поњатно је, да ратна управа мора и ову, акопрем неизвјесну околност узети на око.

Фенерал Лорис-Меликов, досадањи заступник великог кнеза, могао би за по све преузети главну команду. Државни намјесник изјавио је, да у случају рата не може своје мјесто напустити. Јуче оде к војсци 8 брдскијех батерија. Тијем је артиљерија подпуњена. Овога оружје има код кавкаске војске врло много.

Грађани крагујевачки отпустили су чувеном инглешком филантропу и бранитељу балканских Хришћана Гледстону своју адресу:

Господину Гледстону члану парламента инглешког у Лондону.

Племенити Господине!

Кад варварска стољетна насиља принудише нашу патничку браћу у Босни и Херцеговини на одбрану свога опстанка, своје слободе и части, будућности и имена, изгледаше као да у Јевропи нема срца хришћанског за њихова страдања. Наступише тешки дани за српски народ и крв у велико орошаваше поља Босне и Херцеговине.

Кад Србија и Црна Гора са риједкијем примјером самопоуздања усталоше, да заштите своју браћу по крви, језику и историји, браћа наша Руси помагаху нам, а сав образовани свијет и пред њим племенити народ инглешки на толиким митинзима изађе нам на сустрет са симпатијама и поштовањем.

У реду јавних народних скупова у Инглешкој неможемо а да неспоменемо народну конференцију у Лондону. Ријечи ваше, које су се на овом знаменитом скупу чуле, у корист Хришћана, јако су обрадовале српски народ, јер из њих увиђа, како народ инглешки и његови племенити вође високо поштују идеју за коју се он бори; па за то их је са радошћу примио и у срца своја забиљежио.

С тога потписани грађани вароши Крагујевца изјављују вама и осталим племенитим Инглезима најискренију признателност.

Живно народ инглешки, живили ви, ваши другови и пријатељи, на славу правде, цивилизације и напретка.

Сљедују потписи.

У Крагујевцу, 30. Јануара 1877.

ДОПИСИ.

ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ, 16. Фебруара. — Пад Мидхат-пашин осјетно се је и у Херцеговини; све се препало и покуњило. Мидхата сматрали су Турци за изабавиоца Турске, «који је ђауреке краљеве из Цариграда проћерао, што су били дошли, да ишту за рају правце». «К томе стижу и из Цариграда невољни гласови о султаноу здрављу. «Евалах, допао кijaмет Турчина; сви нам султани поманиташе!» — тако говоре Турци између себе. Паметни Турци (а ти су ријетки) савјетују, да се са рајом непустили сасвијем «паски», «јер, знаш, незна се, чјији можемо још бити, па није се добро замјејрати», одкуд судимо, да су и они већ почели сумњати у свемоћ турскога господства.

Са свијех страна пак долазе гласови о непрестанијем насиљима, што их чине Турци на јадној раји. Сви Турци од 18. година на даље, који су за пушку оружја се, и уписују што у редове што у народну војску. Ова народна војска, коју сачињавају прости Турци и чини највеће зулуме. Раји одузима се свако оружје јер «ђаурин није војник царев, а само овај смије носити оружје».

Од неко вријеме придолази аскер са свијех страна, особито из горње Херцеговине, коју би рекао да напуштају и из Босне, те се одма упућују у Дубраве ка Габели, где их има, као што Турци причају, око 35 табора. Особито утврђују Љубиње, где су из Мостара довучена два велика топа. Турци веле, да

од сто мушкића неће ни десет остати код куће. Све се облачи у редовско одијело и одлази у Скакала, по сата од Мостара где Неретва долази у тјеснац међу стјепама тако, да се може прескочити. Ту Турци подижу магацине за храну и дебеану, и кршље за страже. У Мостару сам био неки дан и једва ћеш виђети у њем ђекога аскера. Све је отпремљено пут Метковића и усредоточио се око Љубиња.

Турци на сва уста говоре, да ће ратити са Аустријом и препали су се њезинијех огромнијех припрема, на граници. Држе да су Русија и Аустрија у споразумљењу, да заједно ударе на Турску. Исто невјерују, да ће се Карадаг измирити са портом; јер он се је тукао с Турцима и у горњијем приликама, одкуд ли не сад, кад Турској са свијех страна грозе, веле, да би се вођели предати Црној Гори него «Шваби», кад би већ до тога дошло.

Код нас се чује, да аустријанске власти изтискују од бјегунаца некакве потписе, у којима да морају потписати изјаву, да се воле подврћи Аустрији него Црној Гори. Народ је на мукама, те ће се лако когод наћи, да за онај залагај љеба потпише и оно, што нежели. Тако хоће дакле Аустрија, да издрпе своје гостопримство од несретнијех бјегунаца! —

ИЗ ДАЛМАЦИЈЕ, 19. Фебруара. — Најновије појаве у политичком животу нашега народа у Далмацији, несретни спор између Срба и Хрвата, двајух по крви и језику најроднијех племена, дадоше ми повода, да се са оввијем појавима, мало позабавим, да им извора потражим и праву им природу упознам. Најприје нам је да видимо, где и кад су се они најпрво почели приказивати, небили како сазнали околности, које су те појаве изазвале и упознали услове, без којих се никакав појав неда ни помислити.

Станемо ли истраживати вријеме, кад су се најпрво почели догађати, то ће мо виђети да су се најпрво почели ошажати онда, кадно би углављена нагодба између Мађара и Хрвата. Ако је прије тога било елемената, који су антагонизам међу ова два племена гојили, то су они тињали само у потаји, будући ограничени једино на фанатизиране клерикалне кругове који до тад биваху сами себи остављени немогући на политичком пољу наћи заједничке цијели са либералнијем елементима и њиховим начелима.

Хрвати могаше се измврити са Мађарима, једино под ту цијену, да се први одреку сваке солидарности са Србима који су Мађарима најопасни и најомражени. Мађари мислили су с тијем коракот Хрвате привезати а Србе осамити и ослабити, у нади да ће тијем безопасније дочекати дана ријешења источнога питања за које се Мађари веће десет година приправљају, да испане у корист мађарскијех претензија на тој страни.

У томе бунку и херцеговачки устанак, коме мађарска спољна политика бијаше доста пријазна, хотећи од њега запоћети само ријешење тога свјецкога питања. Устанак, затече Мађаре и Хрвате у алијансији, којој у истом часу приступи и трећи савезник а то је католичка пропаганда у Босни и Херцеговини, који ту очекује велика шићара.

Ако се странкама укаже једна цијел ето готова пријатељства, што се овом приликом најеклатантније показа. Анексијом Босне и Херцеговине мишљаху Мађари, да ће се увући у срце Југославена и одатлен их за навијеке раставити и растројити. Хрвати мишљаху, да ће та анексија ојачати Хрватство и уништити Српство; дочим католичка пропаганда имађаше најизвјесније изгледе: католичке Мухамеданаца и прошкрбу многијех језуитскијех и францисканскијех колонија.

Из свега пак овога види се јасно, да је овај савез морао доћи у већу опријеку са српскијем народом у његовој крвавој борби са Турцином него и са самим Турцима; јер освојивши српске кнежевине Босну и Херцеговину, упропастиле би све изгледе и наде те трипелалијанције. Турчину се даду те земље свагда узету, али Српству никада. Од ту даду се разјаснити сви најнови настрјаји појединијех чланова тога сајуза на Српство. Од ту да потекле су мађарофилске изјаве хрватске омладине у Загребу и Грацу, апшење невинијех Срба по Хрватској и Славонији, Павлиновићеви разговори писани и у саборници говорено, Мишкотовићева изјава: «да ће се католици уз Мухамеданце бити проти Срба — као махнати», систематично вријеђање Срба и нијекаће њихове светиње, српског имена и т. д., и т. д.

Кад се све то у обзир узме, онда је више него поњатно, да су се далматински Срби морали већ једанпут раскрети-

ти и изаћи на чисто са странком, која се је са Турцима плирала, «да Србе бије као манита».

Но зато више чудити се је некојијим нашијем, иначе искренијем родољубима, да овај корак далматинскијех Срба немогу разумјети, него га тумаче, да неречено денунцирају, као издајство «шупљогластво и крухоборство». Таквијем денунцијацијама, ако се икоме служи, ма Српству никада. Доста им је клевете и подметања и са друге стране.

Јели најпосље опасна српска црквено-народна странка славенскијем интересима. Не, доста мање него «свечаност папине педесетогодишњице» по Хрватској.

Далматинскијем Србим најстарији је свој народни интерес, све друго, што могу, нека посвете на жртвеник опште славенске ствари. И тако неће се огријешити ни о браћу Хрвате.

Хрвати пак, ако им је до искрена споразумка, морају из свога програма избрисати протуглавенску алијансију са Мађарима и напскијем пропагандистама, и одрећи се србождерске политике те онда ето нас само од себе у брацкоме загрљају. Док то небуде нема заједнице. Србин мора да брани своју светињу; он неће видети ни да Турчину робује одкуда ли своје називи-брату, која му хоће да погази оно, што му није смијео ни Турчин вријеђати.

Најновије.

Из Атине јављају 12. Фебруара: Инглешки адмиралитет наредно је, да се морнарица средиземног мора што прије усредоточи у Малти. У Пиреју остаће само брод «Резарх». Удаљење Инглешке морнарице из грчко-турскијех вода сматра се као пошљедак споразумка међу велесилама. —

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

„Причања Вука Дојчевића“

скупно и сложено
СТЕВАН МИТРОВ ЉУБИША

издаје
уредништво «Српске Зоре».

На жељу многих претплатника наших, ми се ево одважисмо да издајемо «Причања Вука Дојчевића», осим у листу и у засебној књизи.

Ово ће дјело излазити свака два мјесеца у свескама од два табака, на малол осмини.

Како би ово дјело и широј нашој публици, а нарочито оној у источним нашим предјелима разумљивије било, то смо са поштованим писцем уговорили, да издамо уз ову књигу, и то са последњом свеском, мали ријечник, у ком ће све иоле теже и непознатије ријечи растумачене бити.

Цијена је једној свесци 20 новчића, а г. г. комисионарима и скупљачима дајемо 20 на сто рата.

Изишла је из штампе I. свеска дјела:
«ПРИЧАЊА ВУКА ДОЈЧЕВИЋА»

скупно и сложено Стјепан Митров Љубиша. Цијена 20 новчића.

У овој свесци штампане су осим предговора ове приче: 1. «Ако лаже коза не лаже рог». — «Свуда пођи, а дома дођи». — «При муци триста, по муци ништа». — «Тешко ногама под манитом главом». — 5. «Или каменом о ловац, или лонцем о камен, тешко лонцу». — 6. «Да јој треба наше слоге, неби никад кише нашло».

Ова свеска може се добити осим у администрацији «Српске Зоре» у књижарама браће М. Поповића у Новом Саду браће Јовановића у Панчеву; Велимири Валожића у Биограду и Јефте Милића у Котору.

На администрацију вала новац слаати или у плаћеном писму или поштарској упутницом. Г. Г. комисионаре и скупљаче умољавамо да се с вучићинама не посредно на нас обраћају.

У Бечу, 3. Фебруара 1877.
Уредништво «Српске Зоре».
Wien VII. Burggasse 24.